

Hakemli Makale / Refereed Article

Geliş Tarihi / Received: 05.11.2016 • Kabul Tarihi / Accepted: 13.12.2016

Sporda Şiddet Bağlamında Antik Yunan Döneminde Boks*

Ali TEKİN[†]
Gülcan TEKİN[‡]
Melih ÇALIŞIR[§]

Öz

Bu çalışmanın amacı, antik Yunan dönemi sporunda şiddetin önemini vurgulamak ve sporda şiddet bağlamında antik boksunu tanıtmaktır. Bilgi toplama araçları; antik dönem boksuna ilişkin mevcut literatür ve terrakotalar, resimler, vazolar, amforalar gibi arkeolojik kanıtlardır. Bir dövüş sporu olarak boksun tarihi antik dönemlere kadar uzanır. Antik Yunan'ın en bilinen dövüş sporları güreş, boks ve pankrasyondur. Boks fiziksel olarak yıpratıcı ve mümkün olduğunca zorluk verecek şekilde tasarlanmıştır. Boksörler, antrenman ve müsabakalarda farklı eldivenler kullanmışlardır. Eldivenlerin malzeme ve şekli zaman içinde değişmiştir. Antik boks, şiddetin üst seviyesine sahiptir ve günümüz boksuyla karşılaştırıldığında daha tehlikelidir.

Anahtar Kelimeler: *Antik Yunan, dövüş sporları, şiddet, spor malzemeleri.*

Boxing in Ancient Greece in the Context of Violence in Sports

Abstract

The objective of this study is underlining the significance of violence in ancient Greek sports, and to present ancient boxing in the context of violence in sport. The data gathering materials are literary and archaeological evidences available such as terracottas, figures, vases and amphoras about boxing in antiquity. The history of boxing as a combat sport dates back to ancient times. The most known combat events of ancient Greek were wrestling, boxing and pancration. Boxing were designed to be as physically taxing and uncomfortable as possible. Boxers put on divergent boxing gloves in training and real fight conditions. The material and shape of the gloves has changed by and by. Ancient boxing has peak level of violence and more dangerous when compared with actual boxing.

Keywords: *Ancient Greek, combat sports, violence, sport equipment.*

---

* Bu çalışma 18-20 Kasım 2016 tarihleri arasında, Fırat Üniversitesi Spor Bilimler Fakültesi tarafından Elazığ'da düzenlenen 10. Uluslararası Beden Eğitimi Spor ve Fiziksel Terapi Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuş ve kongre kitapçığında özet olarak yer almıştır.

[†] Doç. Dr., BESYO, Bitlis Eren Üniversitesi, atekin@beu.edu.tr

[‡] Öğr. Gör., BESYO, Bitlis Eren Üniversitesi, gtekin@beu.edu.tr

[§] Öğr. Gör., BESYO, Bitlis Eren Üniversitesi, mcalisir@beu.edu.tr

Giriş

Medeniyet öncesi toplumlarda şiddetin çok yaygın olduğu, insanların hayatlarını bu şekilde idame ettirebildikleri ve şiddetin kontrole tabi olmadığı düşünülmektedir (Keane, 1998). Düşüncenin ötesinde, şiddetin günümüzde ortaya çıkmış bir olgu olmadığı, köklerinin insanlık tarihinin başlangıcına dayandığı Hz. Âdem'in oğulları Habil ve Kabil arasında geçen hadiseden çok iyi bilinmektedir (Yetik, 2012).

Spor şiddeti, sporun kuralları dışında meydana gelen, zarar verici ve sporun amacıyla ilgisi olmayan davranış olarak tanımlanabilir (Terry ve Jackson, 1985). Modern sporlarda görülen şiddetin, şiddetin kaçınılmaz olduğu antik sporlara uzandığı söylenebilir. “Homer’in savaş kahramanlarının en çarpıcı özelliği, korkusuz ve cesur olmalarıdır. Tanrılar en çok korkusuz ve cesur olanları severler. Homer onları betimlerken, ata iyi binen, iyi güreşen, iyi kargı atan gibi sıfatlar kullanır. Onların dünyasında cesur olmak, iyi ve sağlam bir vücuda sahip olmak, kahramanca savaşmak bir erkeğin onuru için kesinlikle yapması gerekenlerdir. Bunları yapabilmek için de muhakkak spor faaliyetlerinde bulunarak vücutlarını geliştirmek durumundadırlar (Coşgun, 2011).” Antik dünyada şiddet ve spor arasındaki ilişki, spor ve savaş bağlantısından türetilmiştir. Sporun askeri hazırlık için bir yöntem olarak kullanıldığı aşikârdır. Spor yoluyla gerçek savaş olmaksızın askeri çatışma ortamı sağlanabilmiştir. Savaş taktikleri, askerlerin mükemmel bir fiziksel yapıya ve savaş zamanında paha biçilmez değeri olan dövüş becerilerine sahip olmalarını gerektirirdi ki bu beceriler dövüş sporlarından edinilmiştir (Poliakoff, 1995).

Birinin diğerine (insan veya hayvan) yumruk vurması, hayatta kalmak için “savunma veya saldırı” amacıyla yapılan çok eski bir davranıştır. “Yumrukla vurmak” eyleminin ilkel yapısı zamanla avlanma, savaş ve nihayetinde boks gibi organize bir spor için yapılan antrenmana dönüşmüştür. Boksun bilinen en eski sporlardan biri olduğu düşünülmekte (Potter, 2012), eldeki kanıtlara göre boksun izleri antik Mezopotamya’ya kadar uzanmaktadır (*Resim.1*). Boksta diğer sporlar gibi, antik atalarının bir mirası olarak günümüze gelmiştir. Dolayısıyla diğer antik sporlarda sıkça görülen şiddet ögesi, boks sporu içinde de muhtemelen vazgeçilmez olmuş bir unsurdur. Bu varsayımdan yola çıkarak, antik Yunan dönemi boksunda şiddetin nedenlerini, varlığını ve düzeyini, kullanılan malzemeleriyle ele alarak antik boksu sporda şiddet açısından tanıtmak bu çalışmanın amacıdır. İkincil kaynak araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmanın bilgi toplama araçları; mevcut içerisinden döneme ait ulaşılabilen boksla ilgili yazılı eserler, toprak kaplar, resimler, vazolar ve amforalar gibi arkeolojik kanıtlardır.

Resim.1: Mezopotamyalı iki boksörü gösteren terrakota. M.Ö. 2000-3000, Günümüz: Tell Asram, Irak. Louvre Müzesi, Paris, Fransa. (<http://www.artres.com>). 30.10.2016.

Antik Yunan Döneminde Spor

Antik Yunanlar, şehirler tanrısı Athena, denizler tanrısı Poseidon, güneş tanrısı Apollon ve tanrılar tanrısı Zeus adına çeşitli törenler ve oyunlar düzenlemişlerdir. Oyunların düzenlenmesinin en çok kabul edilen amacı, Yunan mitolojisinin yüce tanrısı Zeus'a olan bağlılık ve inancı ortaya koymaktır.

M.Ö. 8. yüzyılda, her biri ayrı ırka mensup ve ayrı yönetimlere sahip 20 Yunan site devletinin birbirleriyle savaşmalarını engellemek isteyen Elis Kralı İphitos, “tanrıların çok sevdiği dinsel kökenli oyunların” yeniden düzenlenmesini istemiş ve bu dönemde ateşkes ilan edilmiştir. Anlaşma metni bir disk üzerine “Olimpiya kutsal bir bölgedir. Buraya silahlı olarak girmeye teşebbüs eden tanrıya karşı günahların en büyüğünü işlemekle damgalanacaktır. Böyle bir fena davranışın öcünü, gücü yettiği halde almayan da Allahsız sayılacaktır.” şeklinde yazılmıştır (Tekin ve Tekin, 2014).

Tüm Yunanistan'dan sporcuların katılabildiği bu oyunlar; Olimpiya'da düzenlenen Olimpik, Delphi yakınında düzenlenen Pythia, Nemea yakınında düzenlenen Nemea ve Corinth yakınında düzenlenen Isthmia oyunlarıdır (Kotynski, 2006). Olimpiya'da yapılan oyunlar, Yunanistan'da yapılan diğer oyunlara göre çok daha fazla insanın ilgisini çekmiştir (Drees, 1968). Seyirciler, ilk yapılan ve Olimpia I olarak bilinen stadyumda yarışmaları yapay yamaçlarda oturarak izlemişlerdir. Bu nedenle seyirci sayısı hakkında bir tahminde bulunulamamaktadır. Ancak, M.Ö. 6. yüzyılın sonlarında yapılan Olimpiya II yaklaşık 24000, M.Ö 4. yüzyılın ortalarında inşa edilen Olimpiya III ise yaklaşık

40000 seyirci kapasitesine sahiptir. Stadyumlar Isthmia’da 21000, Delphi’de 7000 seyirci kapasitelidir (Romano, 1993).

M.Ö. 350’de kesin biçimlerini alan Olimpiyat oyunlarına yalnızca on sekiz yaşından büyük, özgür Yunan yurttaşları katılabilirdi. Köleler, bir Yunan kentinde yaşayan ancak kentin yerlisi olmayan kişiler (metök) ve mahkûmlar oyunlara alınmazlardı (Tekin ve Tekin, 2014). Bu durum, sporun, Yunan kimliğinin önemli esaslarından birini oluşturduğunu gösterir. Spor, Yunanların Yunan olmayan herkesin barbar kabul edildiği o dönemlerde kendilerini barbarlardan farklı hissettikleri bir aktivite ortamı sağlamıştır. Sporda çıplaklık bile Yunan kimliğini işaret eden bir unsurdur. Yunan erkekler gimnazyumlarda yaptıkları antrenmanlarda ve halkın önünde yaptıkları müsabakalarda çıplak yarışmışlar; sadece barbarlar elbise giyebilmişlerdir. Sporun Yunan kimliğine merkezîyet oluşturması neticesinde, gimnazyumlar Yunan kentlerinde erkekler için sosyal merkezler haline gelmiştir. Buralarda sık sık sanatsal etkinlikler sergilenmiş, zengin kentlerde gimnazyumların iç kısımları güzel resimler ve mozaiklerle donatılmıştır. M.S. 2. yüzyıl Yunan gezgini Pausanias’ın yeni bir kenti ziyaretinde ilk gittiği yerlerden biri gimnazyumlar olmuştur (McElduff, 2016).

Olimpiyatlar gibi büyük oyunlarda kazanmak sporculara farklı kişisel ve maddi avantajlar sağlamıştır. Kazanılan sadece zeytin dalından bir taç gibi gözükmese de, birçok kent büyük oyunlarda kazanan sporculara ikramiye (prim) vermiş, bazıları kentin yemek salonlarında ömür boyu ağırlandırmıştır. Oyunlarda elde edilen seri başarılar, siyasi kariyer yapmalarının yolunu açmıştır. Antik Yunan’da spor başarısının sporcular için ne anlama geldiğini Yunan Hatip Dio Chrysostom (31.110) “*Olimpik tacın zeytinden (dalı) olduğu bilinir, (ama) çoğu için yaşamdan daha önemlidir*” diye ifade eder. Nitekim filozof ya da eğitimciler antik sporun vahşetini ve tehlikesini zaman zaman kınamış olsalar da, Yunan halkı yine de tehlike, yaralanma ve ölümü çoğunlukla onaylamışlardı (Poliakoff, 1995).

Antik Yunanda Boks ve Şiddet

Bilgin ve tarihçi Philostratus boksun aslen Sparta’da geliştirildiğini ileri sürmüştür. Erken Spartalılar, boksun onları savaşta kafalarına alacakları kaçınılmaz darbelere hazırladığına inanıyorlardı (Swaddling, 1999). Bununla birlikte, Spartalılar boks müsabakalarına hiç katılmadılar çünkü yenilgiyi onursuzluk olarak kabul ediyorlardı (Craig, 2002).

Resim.2: Günümüzde Santorini adasında yer alan Thera Antik Kenti'nde bulunan fresk. M.Ö. 1600. (<http://people.hsc.edu/drjclassics/sites/santorini/art4.htm>), 26-10-2016.

Antik Yunan döneminde boksun ilk izleri Minos ve Miken Uygarlığı döneminde görülmüştür. “Boks Yapan Gençler” freski (*Resim.2*), boksun Yunanistan’da o dönemde yapıldığının önemli bir kanıtıdır.

Antik Yunan yazılı eserlerinde sık sık karşılaşılan şiddet kelimesinin anlamı değişkenlik gösterir. Homer şiddeti cesaret, kuvvet, güç ve tahakküm kudreti (Murray, 1924), insan canı almak (Fagles, 1997) ve psikolojik şiddet anlamında kullanmıştır. Hesiod şiddeti ikiye ayırır: savaşla sembolize edilen nefret ve barışı anlatan toplumda yaratıcılıkla sembolize edilen barış (Evelyn-White, 1914). Antik Yunan dönemi eserlerinde anlatılan olaylara bakıldığında tanrıların savaşları, devlerin savaşları (Evelyn-White, 1914) ve insan başlı atların savaşları sıkça görülür (Jones ve Omerod, 1918). Tüm bu olaylarda bedensel şiddetin temel oluşturduğu reddedilemez bir gerçektir.

Antik döneme ait olaylarda ve eserlerde temel oluşturan şiddet unsurunun yansımaları, antik dönem sporunda özellikle de boksta görülür. M.Ö. 1. yüzyıldan kalan bir yazıtta, bir boksörün sert, acımasız ve başarılı olması övülürken antik Yunan boksunun özü çok güzel ifade edilmiştir: “*Bir boksörün zaferi kanla kazanılır*” (Kaibel, 1878).

Resim.3: M.S. 2. Yüzyıl. Yazıt (<http://www.biblicalarchaeology.org/daily/ancient-cultures/daily-life-and-practice/ancient-combat-sports/>). 13.04.2016.

Olimpiya'dan kalma yazıt (*Resim.3*) lakabı “deve” olan 35 yaşındaki boksör Agathos Daimon'un anısınadır. Agathos Daimon, Nemea oyunlarında zafer kazanmıştı ama “zafer veya ölüm” için Zeus’a dua ettikten sonra Olimpiya’da yarışırken yaşamını yitirdi. Yazıt, antik dövüş sporlarında var olan tehlikenin boyutunu en çarpıcı şekilde hatırlatmaktadır.

Boks müsabakaları resmi bir yetkilinin (hakem) gözetiminde yumuşak bir çamur içinde yapılırdı. Kurallar oldukça basit ve açıktı: ellerle boynu kenetlemek, sarılmak, tırmalamak, göze parmak sokmak, erkeklik organına vurmak ve ısırarak yasaktı. Bunların dışında esasen her şey serbestti. Hakemler, kuralları ihlal eden sporcuları cezalandırmak için ellerinde “rhabdos” denilen uçları çatalı bir kırbaç veya değnek (*Resim.4*) taşırlardı. Dahası, bu sporculara para cezası da verilebiliyordu. Toplanan paralarla yaptırılan “zanes” adı verilen Zeus heykelleri, olimpiyat stadyumuna giden yol üzerine yerleştirildi ve alt kısımlarına “hilekârların” adı yazıldı. Kurallar gereği, yarışma alanına bu yoldan geçerek gitmek zorunda olan tüm sporculara, bu heykeller vasıtasıyla yapmamaları gerekenler hatırlatılmış olurdu (Tekin ve Tekin, 2014).

Resim. 4: Hakem, müsabaka esnasında rakibinin gözüne parmağını sokmaya çalışan sporcuya yaptığı hata nedeniyle “rhabdos” denek sopayla vurmak üzereyken. M.Ö. 490-480, British Museum, Londra. (<http://www.britishmuseum.org>).14-05-2016.

Boks müsabakalarının centilmence yapılan karşılaşmalar olduğunu söylemek tamamen yanlış olur; özellikle de Olimpiya’da yapılan oyunlarda yer alıyorsa bu dövüşler ün ve ölümsüzlük için yapılırdı. Bununla birlikte, boks aklı dayanmayan bir şiddet olayı olarak görmek de doğru bir tespit değildir. Bir boksör oldukça iyi antrenmanlı ve son derece becerikli olmalıdır. Poliakoff (1987), bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Antik boks, cesaret ve dayanıklılık yanında yüksek düzeyde beceri ve strateji gerektirdiğinden bu sporun sadece gaddarlığa ve şiddete bağlı olduğunu söylemek büyük bir abartı olur.”

Antik Yunanlar açısından boks, en fazla şiddet içeren dövüş sporu olmuştur. Yunanlar vücut ağırlığı ve kilo sınıfına göre yarışmadıklarından, yani genç biri olgun bir erkekle karşılaşabileceğinden, dövüş sporları aynı zamanda ağır sporlar olarak adlandırılırdı. Daha ağır ve olgun olanlar kesin olarak daha avantajlıydı. Dövüş sporlarında eşleşmeler kura ile belirlenir, eşleşmede tek kalan kişi müsabaka yapmadan tur atlayarak (bay çekmek) önemli bir avantaj elde etmiş olurdu (McElduff, 2016). Çağdaşıyla karşılaştırıldığında antik boks oldukça acımasız olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle günümüz boksörü antik Yunan boksunun kuralları karşısında dehşete kapılabilir.

Resim.5: Boksör işaret parmağını kaldırarak mağlubiyeti kabul eder. Yunan amfora resmi, M.Ö. 500. (www.flickr.com/photos/pankration). 24.10.2016.

Antik boks müsabakasında; rakiplerin birbirlerine acımasızca bakışları, birbirlerinin ellerini dahi sıkılmaları, süre uygulanmaması, müsabakanın rauntlara ayrılmaması, kilo ayrımı yapılmaması ve müsabakaların rakiplerden birinin şuurunu kaybetmiş bir şekilde yere düştüğü (kaybetmemişse yerde de acımasız yumruklar devam eder) veya işaret parmağını kaldırarak yenilgiyi kabul ettiği (*Resim.5*) ana kadar sürdüğü düşünülürse, günümüz boksu açıkça daha yumuşaktır (Jewell, 2011).

Göze parmak sokma dışında neredeyse her çeşit darbeye müsaade edilirdi. Boksörler kroşe, aparkat, tavşan yumruğu (enseye vurulan yumruk) atabilirler, elin yanı ve ayasının altı ile hatta ellerini uzatarak parmakları açık ve dik olacak şekilde direk vurabilirlerdi. Duruma göre sağ veya sol ellerini kullanabilirlerdi. Dövüşler uzun sürebilir, dövüşçüler yara bere içinde kalırlar; kaş, burun ve yanaklarından kan akardı. Tepeden gelen yaz güneşi ve akan ter gözlerini yakarak ızdırap verirken toz ağız ve boğazlarını kurutur, kavururdu. Finalistler bu şekilde gün sona erinceye kadar defalarca dövüşmek zorunda kalırlardı. Cicero ve Philostratus gibi bazı antik yazarlar antik boksun zorluğunu vurgulamışlardır (Poliakoff, 1995):

“Boksörler kavurucu sıcak kadar rakiplerinin yumruklarına da dayanmak, zor kazanılmış bir zaferden hemen sonra yara bere içinde bir diğer müsabakaya devam etmek zorundaydılar.”

Boksörler ihtiyatlı bir şekilde birbiri etrafında dönerler, ani yumrukları savuşturmaya hazır bir vaziyette eller kafaya yakın biçimde kaldırılırdı. Homer, İlyada adlı eserinde (23.665-695); Patroklos’un anısına düzenlenen oyunlarda Epeios ve Euryalos arasındaki dövüşü şöyle anlatır (Faulkner, 2012):

“...Karşı karşıya geldiler ve büyük yumruklarını yan yana getirerek yukarı kaldırdılar. Sonra, ağır ellerin acımasızca ve telaşlı karşılaşması başladı. Çenelerden korkunç çatırtılar geldi, tüm vücutları ter içinde kaldı.”

Mücadelenin sona ermemesi halinde, eşitliği bozmak için her boksör sırayla rakibin karşısına geçer ve rakibin attığı yumruklara dayanmaya çalışır. Boksörlerden birinin “knocked out (şuurunu kaybederek yer düşmesi)” olmasıyla dövüş sonlanırdı. Mücadelede uzatma durumu nadir görülürdü çünkü boksörlerin yorulmasıyla sonuca fazla beklemeden ulaşırdı. Homer (23.665-695) böyle bir olayı şu şekilde tasvir eder (Faulkner, 2012):

“...Sonra, Euryalos bir boşluk ararken, Tanrısal Epeios hamle yaptı ve onun (Euryalos) elmacık kemiğine vurdu, ayaklarının üzerinde daha fazla kalamadı, görkemli vücudu yere yıkıldı... Yakın arkadaşları etrafını sardı, onu kafası yana düşmüş, kan tükürürken ayaklarını sürüyerek taşıdılar.”

Yukarıdaki pasajda belirtilen berabere kalma durumunda sporcular her zaman kurallara sadık kalmayabiliyorlar, bazı haince ve kasıtlı ölümcül taktikleri kullanabiliyorlardı. Böyle bir olayı Pausanias (8.40.3-5) nakletmiştir:

“Argos halkının Epidamnus’dan gelen boksör Creugas’ın durumunda olduğu gibi aynı şekilde hareket ettiklerini biliyorum. Nemean oyunlarında Creugas’a ölümünden sonra taç verdiler, çünkü rakibi Syracuse’lu Damoxenus karşılıklı anlaşmaya uymadı. Boks müsabakası berabere devam edince, herkesin duyarak şahit olacağı şekilde birbirlerine sırayla bir yumruk atmak için anlaştilar. O zaman boksörler (el bileklerini) keskin kayışla sarmıyorlar, henüz yumuşak kayış kullanıyorlar, parmaklarını açıkta bırakmak için (kayışı) elin avuç kısmına sarıyorlardı. ...Creugas Damoxenus’un başına vurmak için elini yukarı kaldırdı. O böyle yapınca, Damoxenus rakibinin kaburgasının altına düz parmaklarıyla vurdu, tırnaklarının keskinliği ve darbenin gücüyle ellerini diğerinin içine soktu, bağırsaklarını kavradı, onları kopardı ve dışarı çıkardı. Creugas olay yerinde öldü ve Argos halkı Damoxenus’u anlaşmayı bozarak rakibine bir yerine birçok darbe vurduğu için diskalifiye etti. Galibiyeti ölü Creugas’a verdiler, onun Argos’ta heykelini diktiler. O, benim zamanımda hala Lycian Apollo tapınağında bulunmaktadır.”

Pausanias (6.10.2-3), Olimpiya’da boks müsabakasında korkunç bir acı çeken Glaucus’un heykelini şöyle tasvir eder:

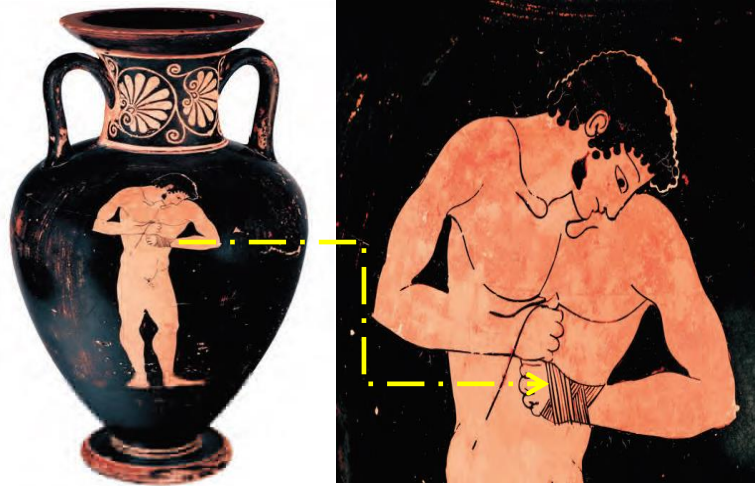
“Bir gün saban demiri pulluktan çıkar ve Glaucus elini bir çekiç gibi kullanarak onu yerine yerleştirir. Demylus oğlunun başarma gücünü görür ve sonra onu boks yapmaya Olimpiya’ya götürür. Glaucus, orada, boksta tecrübesizdir ve rakipleri tarafından yaralanır, rakiplerin sonuncusu ile dövüşürken yaralarının çokluğundan bayılacağını düşünür. Sonra babasının ona bağırarak “Oğul, pulluğa dokun.” dediğini söylerler. Bunun üzerine rakibine, kendisine daha önce zafer getiren yumruktan daha şiddetli bir yumruk indirir. Bununla birlikte, Pythian ve Nemea oyunlarında iki, Isthmian oyunlarında sekiz taç kazandığı söylenir.”

Antik Yunan boksunda şiddetin vardığı boyut, Romalı şair Lucilius'un, bir boksörün heykelini tasvirinde açıkça görülür (McElduff, 2016):

“Olympicos burada, şimdi çok korkunç görünüyor, eskiden burnu, çenesi, kaşları, kulakları ve gözleri vardı. Sonra bir boks müsabakasına girdi ve hepsini kaybetti. Hatta babasından miras hiçbir parçası kalmadı. Kardeşi onun bir resmine sahipti ve onu hakeme gösterdi, o (hakem) onun (resmin) kardeşine hiç benzemeyen başka biri olduğuna karar verdi.”

Kalabalık içindeki tecrübeli boksörler sadece geniş omuzlarından, iri kol ve yumruklarından değil aynı zamanda yüzlerindeki yara izlerinden, kırık burunlarından, yumrulu kaşlarından ve karnabahar kulaklarından dolayı kolaylıkla fark edilirdi. Güreşçiler ve pankratiastlar yara izi dolu ve hırpalanmış suratlı boksörlere göre çok daha yakışıklıydılar. Plato, (Gorgias 515e) boksörlerle “hırpalanmış kulaklı insanlar” diyerek dalga geçer (Faulkner, 2012).

Resim.6: Kırmızı resimli amfora, M.Ö. 5. yüzyıl, müsabakaya hazırlanan bir boksör. (<https://vimeo.com/tag:himantes>).10.10.2016.

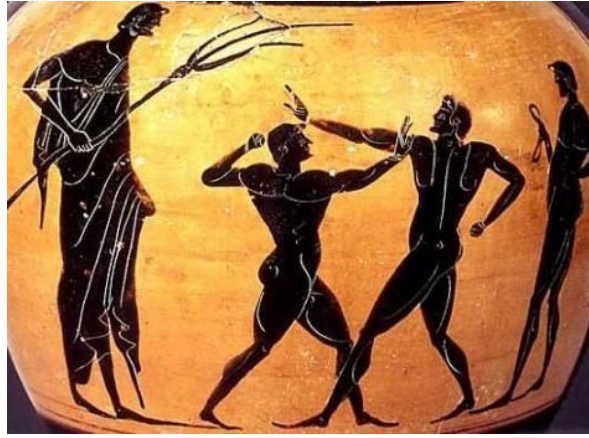
Antik Yunan'da boksörler müsabaka esnasında önceleri eldiven olarak (tam olarak bir eldiven olmamasına rağmen) tabaklanmış, zeytinyağı veya hayvan yağıyla yumuşatılmış yaklaşık 4 metre uzunluğunda deriden yapılmış “himantes” denilen deri kayış kullanırlardı. Bu kayış bileklerin ve elin etrafına parmakları serbest bırakacak şekilde (yumruğu sıkabilmek ya da rakibin yumruğunu savuşturmak amacıyla eli açabilmek için) belli bir düzende sarılır ve her iki ucuna sağlamlaştırmak için düğüm atılırdı (Miller, 2004).

Bir boksörün dövüşürken ellerini rahatlıkla açıp kapatma yeteneği, özellikle günümüz boksuyla karşılaştırıldığında müsabaka esnasında farklı tekniklerin geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Antik boksörün kullandığı bazı

teknikler, özellikle ayakta duruş ve vuruş teknikleri, günümüz karışık dövüş sanatlarında kullanılan dövüş tekniklerine benzemektedir. Günümüzde MMA’da kullanılan eldivenler nispeten incedir, hafif dolguludur ve dövüşçünün ellerini en az sınırlama ile açıp kapamasına olanak sağlar.

Yine de bandajlamada sporcular arasında tam bir standart olduğu söylenemez. El ve bilekleri tam olarak saran sporcuların yanında kayışı bir bilezik gibi sadece bileklerine saranlar hatta yalnızca bir eline saranlarda görülmüştür. Boksörlerin tek ellerini sarmalarının en önemli faydası ellerini savunma aracı olarak daha rahat kullanabilmeleridir: Boksör böylece elini kolayca uzatabilir, yakalamaya çalışabilir veya gelen bir yumruğa açık eliyle rahatça engel olabilir. Bu yasal ve oldukça işe yarayan teknik Resim.7’de görülmektedir.

*Resim.7: Açık elle dövüşen iki boksörü gösteren amfora, M.Ö. 500.
(www.flickr.com/photos/pankration, 13.09.2016.*

Kayışların kullanımının birincil amacı; bilekleri desteklemek, parmak ve eklemler için mütevazı bir koruma sağlamak ve saldırıdan çok savunmaya yardımcı olmak gibi gözükse de, Scanlon’un belirttiği gibi (1996) ikincil amacın yumruğun darbe şiddetini artırarak rakibin cildinde kanamaya neden olacak şekilde kesik açmak olduğu gayet açıktır (*Resim. 8*).

Resim.8: Siyah kupa resminin ayrıntısı boksörün yüzünde meydana gelen kesigi ve kesikten yüzüne damlayan kanı gösterir. M.Ö. 409. (www.flickr.com/photos/pankration/), 18.06.2016.

Bahsedilen kayışla yapılan antrenman maçları eziyetli, açılan yaralar ise bazen boksörün yaptığı spora devam edememesine neden olmuştur. Bu nedenle antik Yunanlar antrenmanlarda kullanılmak üzere “*sphairai*” veya “*episphairai*” denilen eldivenler geliştirmişlerdir. Bu eldivenler boksörün daha hızlı antrenman yapmasını sağlarken esasen yaralanma riskini azaltmıştır. Plato, antrenman eldivenlerinin kullanılma amacını şöyle açıklamıştır (Sweet, 1987):

“Ringdeki dövüşü mümkün olduğunca taklit edebilmek için ellerimize (*sphairai*) eldiven takar, böylece vuruş (yumruk) çalışması yapabilir ve darbelerden olabildiğince sakınabilirdik.”

Plutarch, bu antrenman eldivenleriyle vurulan darbeleri “acısız” olarak tanımlamıştır:

“*Palaestra*'da onlar dövüşçülerin ellerine darbeler yumuşak ve acısız olsun, ciddi sonuçlar (ağır yaralanma, ölüm) olmasın diye *sphairai* takarlardı.”

Plutarch'ın ifadeleri muhtemelen abartılı olsa da kayışla mukayese edildiğinde antrenman eldivenleri içi “tüy dolu yastık” gibidir (Sweet, 1987).

M.Ö. 4. yüzyılda “yumuşak kayış” olarak adlandırılan ve darbe emici özelliği daha fazla olan bir müsabaka eldiveni geliştirildi (Pausanius, 6.23.4). Bu eldivenlerde, eldiveni daha yumuşak hale getirmek için alt katmanda bir keçe kullanıldı ve eldiven önkol, bilek ve ellere deri kayışlarla sabitlendi.

Ancak bu eldiven türünün kullanımı uzun ömürlü olmadı ve bu eldiven modeli esas alınarak “keskin kayış” olarak adı verilen daha sert bir eldiven

geliştirildi. Bu eldiveni “yumuşak kayış” eldivenden ayıran ve daha tehlikeli hale getiren en önemli fark, sertleştirilmiş ilave bir deri parçasının diğer deri bantlarla iç içe geçirilerek parmak eklemlerinin tam üstüne gelecek şekilde kullanılması ve dolayısıyla rakipte kesikler oluşturacak derecede hasara neden olmasıdır. Bu anlamda ilkel bir muşta gibidir (Scanlon, 1982).

Keskin kayışın kullanılma nedeni dövüşe daha çok şiddet katarak oyunlardaki heyecanı arttırıp seyircinin gönlünü daha kolay almaktı. Panhelenik oyunlar için kentlerde bulunan stadyumların seyirci kapasitelerinin genişletilerek yapısının değiştirildiği dönemin, keskin eldivenlerin bir şekilde seyircinin ilgisinin çekilerek memnun edilmeye çalışıldığı dönemle aynı olması dikkatten kaçmamalıdır (Scanlon, 1982). Bir amforanın B yüzünde kalabalık seyirci önünde müsabaka yapan boksörler görülmektedir. Kalabalık, A yüzündeki 9 seyirci ile iyice vurgulanmıştır (Resim.9).

Resim.9: M.Ö. 550-560 yıllarına ait amfora. Mississippi Üniversitesi Müzesi, <http://www.perseus.tufts.edu/Olympics/boxing.html>. 30.10.2016.

Sonunda, “keskin kayış,” takması ve çıkarması kolay, deri bantları iç içe olan, yumruk atarken parmak eklemleri üzerine gelen sert bölümü yer değiştirmeyecek şekilde sabitlenerek gerçek bir eldiven haline getirilmiştir. “Keskin kayış” M.Ö. 3. yüzyılda yerini “yumuşak kayışa” bırakmıştır (Scanlon, 1982). “Keskin kayış” için en güzel antik kanıt bir boksörün M.Ö. 1. yüzyıla ait bronz heykelidir (Resim.10). Heykelin yüzüne yakından bakıldığında keskin eldivenlerin neden olduğu tahribat rahatlıkla görülmektedir. Boksörün burnu kırıktır, yüzünde çok sayıda kesik ve şişlik vardır. Scanlon (1982), kullanılan bu keskin kayış nedeniyle boksörlerin görüntüsünden kaynaklı olarak onlara “karıncalar” adının takıldığını belirtir. Bunun nedeni boksörlerin yaptıkları işin zorluğunu ve acı dolu oluşu diğer taraftan boksörün büyük yumruğunun karıncanın başına, bilek ve önkolunun karıncanın konik karnına benzemesidir.

Antik Yunan'da yasal şiddetin en güçlü tezahürü boksta görülmüştür. Ele sarılan öküz derisinden yapılma kayışlar, yumrukları çok daha tehlikeli hale getiren ve kolay kolay kapanmayan yaralara neden olan domuz derisine değiştirilmiştir (Pausanias, 8.40.3). Ancak, zamanla sıkılan, daha çok şiddet isteyen seyirciyi memnun etmek için, dövüşçülerin M.Ö. 4. yüzyılda, rakiplerinin canını daha fazla yakıp zarar veren önkelerden ağır, içi metal doldurulmuş eldivenler kullanmaya başlamaları yasal şiddete en güzel örnektir.

Resim.10: Boksör (Terme Boksör) dinlenirken, bronz heykel ve ayrıntıları, M.Ö 2. veya 1. yüzyıl, Roma Ulusal Müzesi, (<http://ancientrome.ru/art/artworken/img.htm?id=3848>).18-01-2016.

Sonuç

Mevcut alanyazından ve o döneme ait arkeolojik buluntulardan elde edilen bilgi ve bulgulara göre, antik Yunan döneminde şiddet unsurunun en çok görüldüğü spor dalı boks olarak kabul edilebilir.

Tanrıların çok sevdiği dinsel kökenli oyunlara katılmak; Yunan erkekleri için tanrılara bağlılığı göstermek, onların sevgisini kazanmak, ömürlerinin geri kalanı için iç huzuru yakalamak anlamındadır. Bu nedenle basit bir zeytin dalından yapılan Olimpik tacı takmak, tüm Yunan boksörlerinin hayalidir; bunun için acı çektiler, uzuvlarını kaybettiler, ölümü göze alabildiler ve zaferlerini kanla yazdılar. İlkel dini korkular ve batıl inançlar, tanrıların bilinmeyen gücünü

şakinleştirmek için tasarlandı. İnsanlar doğal afetlerden ölümden ve kontrol edemedikleri görünmez güçlerden korktular; evren onlar için zıt güçler arasında bölünmüştü: sağlık ve hastalık, yaşam ve ölüm (Baker, 1982). Yunan erkeği için oyunlara katılmak elde edilebilecek en büyük onurdu ve sadece kazananlar ölümsüzlüğü garantiliyorlardı (Price, 2000). İşte bu inançlardan etkilenen insanlar spora dini bir boyut getirmişlerdir. Boks müsabakası da sağlık-hastalık, yaşam-ölüm ikileminin aynası olmuştur.

Günlük yaşamda saldırganlık ve Şiddet o zamanki yasalara göre en sert şekilde cezalandırılmasına rağmen, boksta Şiddetin en üst düzeyine müsaade edilmiştir. Öyleyse, antik Yunan döneminde kurallara uymak koşuluyla boks sporunda Şiddet, sosyal olarak kabul edilebilir bir durumdur. Smith (2003) tarafından ortaya atılan “nispeten yasal” Şiddet, sporun kuralları içinde ortaya konulmasına rağmen aynı zamanda kuralları yıkan fakat müsamaha edilen Őiddettir ve antik boksta görölen Şiddet tam da böyledir; yasal olmamasına rağmen yasal kabul edilen “nispeten yasal” Őiddettir. Antik Yunan boksunda görölen Şiddetin bir tetikleyicisi de, Yunan kent devletlerinde, savaşı yöneten komutan ne kadar zeki ve cesur olursa olsun, savaş başarılarının savaşa katılan herkese ithaf edilmesi olabilir. Bu savaşlarda bire bir mücadelelerle elde edilen zaferler göz ardı edilmiş, başarı savaşa katılan herkesin ortak ürünü olarak görölmüştür (Poliakoff, 2016). Bunun sonucu olarak, Yunan erkekleri bireysel mücadele güçlerini sınama olanağını sadece dövüş sporlarında ve özellikle boksta bulabilmişlerdir. Atinalıların gündelik (sıradan) saldırı olaylarına bile ölüm cezasını da içeren bir dizi yaptırımlar getirerek çok Şiddetli bir şekilde cezalandırdıklarını mahkeme tutanaklarından bildiğimize göre (Şenel, 2011), Yunan sivil yaşamında saldırganlık ve Şiddetin hem hoş görölmüş hem de desteklendiği tek yerin spor ortamlarının olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Yunan erkekleri için boks müsabakaları, kilo sınıflaması olmaması veya tecrübeye göre belirlenmediğinden zayıf ve tecrübesiz olanın ağır, güçlü ve tecrübeliye karşı tek çaresinin “ölmemeye çalışmak” için mücadele etmek olduğu, sadece rakibe değil susuzluk, yakıcı sıcaklık ve yorgunluğa da kaybetmemek gerektiği için tam bir savaş alanı benzetimi yaratmaktaydı. Büyük spor festivallerinde yer alan boks ve diğer dövüş sporları bu bağlamda, kahramanca mücadele edilen savaş ortamları olarak değerlendirildi. Müsabakada kazanmanın anlamı; kahramanlık için çabalamak ve sonsuz üne sahip olmaktı.

Bu zahmetli ve Şiddetin bolca göröldüğü müsabakalara sadece Yunan vatandaşlarının katılabildiği daha önce söylenmişti. Bu yarışmacı vatandaşların sosyal sınıf ve soy geçmişleri ise katılımlarda belirleyici bir unsur olmamıştır. Örneğin gerçek ve efsanevi soyuyla övünen Rodoslu Diagoras olimpik oyunlarda M.Ö. 464’de boksta zafer kazandı. Onun üç oğlu ve iki torunu da boksta olimpik tacı kazandılar (Pausanias 6.7.1-7, 4.24.1-3). Yine, soylu Tiberius Claudius Rufus M.S. 1. veya 2. yüzyılda Olimpiya’da rakibiyle gece oluncaya kadar final müsabakası yaptı. Sporcuların cesareti, hakemleri her iki sporcuyu da olimpik

taçla ödüllendirmeye ikna etti. Tiberius, Roma kralının yakın tanıdığıydı ve bunun anlamı kayda değer şekilde varlıklı ve itibarlı bir aileden geldiği (Poliakoff, 2016). Diğer taraftan Aristotle (Rhetoric 1365a, 1367b), Olimpiya’da boksta zafer kazanan bir balık satıcısından söz eder (Poliakoff, 1995). Yunanların demokratik görkeminin bir tezahürü sporda görülmüştür. Demek ki Antik Olimpiya’nın müsabıkları zengin veya yoksul, aristokrat ya da esnaf olabiliyordu. Onlar, basitçe söylemek gerekirse sporcuydular: Müsabaka için soyundular ve Yunan dünyasının en iyisi olduklarını kanıtlamaya çalıştılar. Şampiyonların aldığı özendirici ödüllerin ihtiyacı olan birileri için maddi değeri olabilir, fakat bu maddi ödüller zengin bir aristokratın şiddetin üst seviyede olduğu bu tarz müsabakalara neden katıldığını açıklamaya yetmez. O zaman boksun veya sporun toplumun tüm kesimince istekli bir şekilde yapılmasının asıl nedeni “ün” kazanmanın cazibesiyse açıklanabilir. Ölümün ruhani gizemi, boksun şiddetini tatma ve ona dayanma gücü ve isteği vermiştir. Antik Yunan boksunda o günün koşulları düşünüldüğünde, günümüz boksunda alınan güvenlik önlemlerinin birçoğunun ilkel öncülerinin uygulanabileceği akla gelmektedir. Yoksa antik Yunanlar bu önlemleri alamayacak kadar bilgisiz veya düşünemeyecek kadar cahil değillerdi. Öyle olsaydı eldiven olarak kayış kullanmazlardı. Keza bu kayışları kullanma nedenleri de aslında rakibe zarar verme olasılığını arttırmak olmuştur. Önlemlerden olabildiğince uzak kalınmasının nedeni olsa olsa, onların bu önlemleri basitçe görmezden gelmeyi tercih etmeleri olabilir. Yani antik Yunanlar boksun daha gaddar olmasını bilerek istemişler ve bu yönde uygulamaları cazipleştirmişlerdir. Poliakoff (2008), bu konuda benzer tespitlerde bulunmuştur.

Boksta şiddete müsaade edilmesinin diğer bir nedeni seyircilerin zevk almasını sağlamaktır. O dönem spor mekânlarında seyircilere ayrılan izleme bölümlerinin kapasiteleri neredeyse günümüzdekine yakındır. Anlaşılan, seyirci potansiyelini arttırmak, onları memnun etmek ve böylece spor oyunlarını cazibe merkezi haline getirmek, o dönem boksta şiddet unsurunun canlılığını koruması için bir başka nedeni oluşturmuştur. Seyirciden gelen şiddeti izleme talepleri spor ideolojisinden ziyade siyasi ve sosyal alanlardan kaynaklanan baskının sonucu olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda sporda şiddeti, gerçekten sporun bizzat kendisinin mi yoksa siyasi iradenin ve sosyal koşulların mı yarattığı üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir konudur. Belki de şiddeti yaratan spor ve müsabıkların çoğu da aslında şiddet sever değildi. Şiddet, dönemin eserlerinde sonsuz düzeyde vurgulandı, spor içinde şiddet düzeysiz şekilde hoş görüldü. Sporcuların siyasi erk ve sosyal ortamın yarattığı bu süreçten doğal olarak uzak durmaları mümkün olmadı. Yani sporu şiddetin ifadesi olarak kullanan insandı. Şiddet, yasal olsun veya olmasın, antik Yunan spor arenasında insanların duygularını şekillendirdi.

Modern dünya, müsabıkların güvenliği, şiddeti en aza indirmek için geliştirilen malzeme ve kurallar, şiddetin sporda yer alma düzeyi ve sporda şiddetin var olma nedenlerine göre kıyaslandığında, antik dünyadan kesin ve

doğru bir biçimde farklıdır. Bununla birlikte, boksta veya diğer dövüş sporlarında başarı kazanmanın zahmetli oluşu; cesaret, çok çalışma ve dayanıklılık gerektirmesi, maddi ve manevi kazanımlar, ün kazanma faktörü ve inancın başarı için katkı sağlayıcı bir unsur olması, antik dönemden modern dünyamıza gelen süreçte kalıcılığını ve geçerliliğini yitirmemiştir.

Kaynaklar

Aeschylus; *The Eumenides*, Translated by Herbert Weir Smyth, Harvard University Press, William Heinemann Ltd., London-1926.

Alaeddin Şenel; *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara-2011.

David Gilman Romano; *Athletics and Mathematics in Archaic Corinth: The Origins of the Greek Stadion*. American Philosophical Society, Philadelphia-1993.

David Potter; *The Victor's Crown: A History of Ancient Sport from Homer to Byzantium*, Oxford University Press, New York-2012.

Edward J. Kotynski; *The Athletics of the Ancient Olympics: A Summary and Research Tool*, 2006, (<http://www.oocities.org/ejkotynski/Olympics.pdf>), erişim tarihi: 01.12.2016

Georg Kaibel; *Epigrammata Graeca*, no. 942. Berlin-1878.

Hesiod; *Works and Days*, Çev: Hugh G. Evelyn-White, Harvard University Press, William Heinemann Ltd., London-1914.

Homer; *Iliad*, translated by Augustus Taber Murray, Harvard University Press; William Heinemann Ltd, London-1924.

Homer; *Odysseus*, translated by Robert Fagles, Penguin Books Limited, New Zealand-1997.

John Keane; *Şiddetin Uzun Yüzyılı*, Çeviren: Bülent Peker, Dost Yayınları, Ankara-1998.

Judith Swaddling; *The Ancient Olympic Games*, 2. Baskı, University of Texas Press, Austin-1999.

Ludwig Drees; *Olympia: Gods, artists and athletes*, Pall Mall P., London-1968.

Michael B. Poliakoff; *Ancient Combat Sports: Combat at the ancient Olympics*, (<http://www.biblicalarchaeology.org/daily/ancient-cultures/daily-life-and-practice/ancient-combat-sports/>), erişim tarihi: 30.10.2016.

Michael B. Poliakoff; *Combat Sports in the Ancient World: Competition, Violence, and Culture* (Sports and History Series), Yale University Press, London-1995.

Michael Smith; *What is sports violence?*(in Sports Ethics: An Anthology, by Jan Boxill), Blackwell Publishers Ltd., Oxford-2003.

Neil Faulkner; *A Visitor's Guide to the Ancient Olympics*. Yale University Press, London-2012.

Nigel B. Crowther; “The Evidence for Kicking in Greek Boxing”, *The American Journal of Philology*, 111(2), 1990, pp.176-181.

Pausanias; *Description of Greece*, translated by William Henry Samuel Jones ve H.A. Ormerod, 4 cilt, Harvard University Press, William Heinemann Ltd., London-1918.

Peter C. Terry-John J. Jackson, “The Determinants and Control of Violence in Sport”, *Quest*, 37(1), 1985, pp. 27-37.

Pindar; *The Olympian and Pythian Odes*, Çev: Basil L. Gildersleeve, Harper and Brothers. New York-1885.

R. Tood Jewell; “Violence and Aggression in Sporting Contests: A Brief History of Violence and Aggression in Spectator Sports”, *Sports Economics, Management and Policy*, 4, 2012, pp.11-26.

Sena Coşgun; Eski Yunan’da Çocukların ve Gençlerin Eğitimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD Tarih Öğretmenliği Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir-2011.

Siobhan McElduff; *Greek Spectacles and Games: A supplementary sourcebook on Greek sports*, (<https://www.academia.edu>), erişim tarihi: 28.10.2016.

Stephen G. Miller; *Ancient Greek Athletics*, Yale University Press, New Haven-2004.

Steve Craig; *Sports and Games of the Ancients*, Sports and Games through History Series, Greenwood Press, Connecticut-2002.

Tekin A-Tekin G. “Antik Yunan Dönemi: Spor ve Antik Olimpiyat Oyunları,” *Tarih Okulu Dergisi*, 7(18), 2014, ss. 121-140.

Thomas F. Scanlon; “Greek Boxing Gloves: Terminology and Evolution”, *Stadion*, 1982/3, pp. 8-9.

Victoria Price, *Olympics*, St. James Press, Detroit, 2000.

Waldo E. Sweet; *Sport and Recreation in Ancient Greece: A Sourcebook with Translations*, Oxford University Press, New York-1987.

Walter R.M. Lamb, *Plato:Gorgias*, 12 cilt, Harvard University Press, William Heinemann Ltd., London-1967.

William J. Baker; *Sports in the Western World*, University of Illinois Press, Chicago-1982.

Zübeyir Yetik, *Kabil: İlk Kan, İlk Cinayet, İlk Katil*, Pınar Yayınevi, İstanbul-2012.